

รศ.ดร.พีรเดช ทองอำไพ

ลดต้นทุนปลูกข้าวได้ ถ้าใช้ปุ๋ยถูกวิธี(2)

เทคโนโลยีการจัดการปุ๋ยในนาข้าว มีหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการใช้ปุ๋ยชีวภาพเพื่อทดแทนปุ๋ยเคมี หรือช่วยลดการใช้ปุ๋ยเคมีลง การปลูกข้าวแบบอินทรีย์ คือไม่มีการใช้สารเคมีใดๆ ซึ่งรวมถึงปุ๋ยเคมี และเทคโนโลยีที่มีการพูดถึงบ่อยก็คือเรื่องของปุ๋ยสั่งตัด ทั้งหมดนี้เป็นความพยายามในการจัดการปุ๋ยในนาข้าว เพื่อให้มีการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ หมายความว่าใช้แล้วได้ผลตามที่คาดหวังไว้ โดยไม่เกิดการสูญเสียเปล่า รวมทั้งทำให้ได้ข้าวที่มีคุณภาพและปริมาณคุ้มค่าแก่การลงทุน

ข้อสำคัญคือทำให้ต้นทุนค่าปุ๋ยลดลงได้ ตอนนี้เทคโนโลยีปุ๋ยสั่งตัด จัดอยู่ในระดับที่เรียกว่าเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสม และพร้อมใช้ หมายความว่าเกษตรกรสามารถปฏิบัติได้ง่าย ไม่ยุ่งยาก มีเครื่องมือช่วยหลายอย่างทำให้เทคโนโลยีที่มีความซับซ้อนและยากต่อการปฏิบัติ กลายเป็นสิ่งที่ชาวนาทั่วไปสามารถทำได้ด้วยตนเอง และสามารถเข้าใจได้ง่าย และที่สำคัญคือ ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต้องใช้ก็ไม่ได้สูงมากมาย จัดอยู่ในขั้นที่เกษตรกรรับได้ และหากปฏิบัติได้ตามนั้น ก็จัดได้ว่าคุ้มค่าแก่การลงทุน

ปัญหาที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับรู้ว่าเป็นเทคโนโลยีที่มีความเหมาะสมและนำไปใช้ รวมทั้งขาดความเข้าใจอย่างแท้จริงว่าเทคโนโลยีปุ๋ยสั่งตัดคืออะไร ตรงนี้คืออุปสรรคสำคัญ เพราะปัญหาไม่ได้อยู่ที่ตัวเทคโนโลยี แต่อยู่ที่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจจากนักวิชาการสู่ชาวนา ซึ่งส่วนใหญ่แล้ว มีภาษาหรือวิธีการของตนเอง จึงสื่อสารกันไม่ค่อยลงตัว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีตัวกลางในการสื่อสารถ่ายทอดความรู้ดังกล่าว ซึ่งตัวกลางที่ดีที่สุดนั้น ก็คือชาวนาด้วยกันเอง

ขั้นแรกที่ต้องทำคือสร้างความเข้าใจให้แก่ชาวนาระดับผู้นำที่สามารถเข้าใจและเรียนรู้ได้ง่าย และเป็นผู้ที่ได้รับการเชื่อถือยอมรับจากชาวนาทั่วไป หากเกษตรกรระดับผู้นำเหล่านี้เข้าใจได้แล้ว และหากมีการดำเนินการทำแปลงสาธิตในพื้นที่ของเกษตรกร ก็จะทำให้การขยายผลเกิดขึ้นได้ง่ายและรวดเร็ว ตัวอย่างของการดำเนินงานแบบนี้ให้เห็นแล้ว เช่นในกรณีของชาวนาที่ปลูกข้าวที่สระบุรี มีเกษตรกรผู้นำคือ ผู้ใหญ่ร่ม วรรณประเสริฐ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้จากคณะนักวิจัยและได้รับการคัดเลือกเป็นต้นแบบ จนกระทั่งสามารถถ่ายทอดต่อไปยังสมาชิกชาวนารายอื่นๆ ได้ ทำให้ชาวนาแถบ จ.สระบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเครือข่ายของผู้ใหญ่ร่ม มีการใช้เทคโนโลยีปุ๋ยสั่งตัดกันมากขึ้น

ผลที่ได้ก็คือต้นทุนการใช้ปุ๋ยลดลงประมาณ 30-50% จากเดิมที่เคยใส่ปุ๋ยกันตามความรู้สึก และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือมีข้อสังเกตว่าการระบาดของแมลงลดน้อยลง จนกระทั่งชาวนาหลายรายหยุดการใช้ยาฆ่าแมลงมาหลายปีแล้ว โดยที่ไม่มีแมลงระบาดหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่นาข้าวของตนเลย โดยรวมแล้วต้นทุนค่ายาฆ่าแมลงลดลงประมาณ 300 บาทต่อไร่ ค่าปุ๋ยลดลงประมาณครึ่งหนึ่ง โดยเฉลี่ยแล้วลดต้นทุนต่อไร่ได้ประมาณ 800 บาท ต่อฤดูปลูก และที่สำคัญคือผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นประมาณ 10-20% ทั้งๆ ที่ไม่ได้มีการใช้ยา เมื่อชาวนาเห็นผลด้วยตาตนเองเช่นนี้ การยอมรับเทคโนโลยีจึงง่ายขึ้น

สำหรับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้วิธีการให้เกษตรกรเรียนรู้และถ่ายทอดกันเองนั้น ที่สำคัญคือ **ดร.ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์** ซึ่งเข้าร่วมโครงการขยายผลหลังจากที่ทีมนักวิจัยประสบความสำเร็จในการสร้างเทคโนโลยีแล้ว จึงทำให้การขยายผลเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม และที่สำคัญคือเป็นต้นแบบการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ได้ผลดี แทนที่จะให้ภาครัฐดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียวดังเช่นในอดีต

ดังนั้น การสร้างความเข้มแข็งในการถ่ายทอดความรู้ของเกษตรกร สามารถทำได้โดยการให้ความรู้ความเข้าใจแก่เกษตรกรผู้นำ แล้วให้กลุ่มเกษตรกรผู้นำเหล่านี้ถ่ายทอดความรู้ต่อไป